

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистичний бюлетень (електронне видання) НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897
2. Динаміка курсів валют НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/cu/metal/currency/search/form/period>.
3. Голосенін І. Проблеми валютного кредитування та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / І. Голосенін. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/165.htm
4. Міщенко В. Сучасна практика споживчого кредитування в Україні / Володимир Міщенко, Олексій Шаповал // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 11 (213). – С. 3-9.
5. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
6. Меморандум щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті від 07.05.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0160500-15>
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо кредитних зобов'язань» від 09.04.2015 № 321-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/321-19>
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» від 03.06.2014 № 1304-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1304-18>
10. Реструктуризація валютних кредитів: які банки зазнають найбільших збитків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/Restrukturizatsiya-valyutnikh-kreditiv-yaki-banki-zaznayut-naybilshikh-zbitkiv>
11. Дані фінансової звітності банків України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
12. Проект Закону про реструктуризацію зобов'язань за кредитами в іноземній валюті 1558-1 від 23.12.2014 (Закон прийнято 02.07.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53099
13. Значення економічних нормативів по системі банків України за 2015 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13697659&cat_id=36800
14. Методичні рекомендації щодо роботи банків з боржниками-фізичними особами, у яких виникли/можуть виникнути фінансові труднощі схвалені Постановою Правління Національного банку України від 21.07.2015 № 467. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0467500-15>

УДК 330.131.7:336.743(477)

Борисенко Д.С.*студентка економічного факультету
Запорізького національного університету***Кушнір С.О.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету***ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ
В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

Стаття присвячена актуальним проблемам оцінки та управління валютними ризиками в сучасних умовах функціонування банківських установ України. Підкреслюється важливість розуміння сутності банківських ризиків, визначення їх впливу на діяльність банківської системи України, вивчення чого може надати можливість їх уникнення або ж зниження рівня втрат. Дослідження здійснені на основі актуальних наукових та статистичних даних.

Ключові слова: валютний ризик, інтервенції, валютні обмеження, банківська система, валютний ринок, хеджування.

Borisenko D.S., Kushnir S.A. PROBLEMS OF EVALUATION AND MANAGEMENT OF FOREIGN EXCHANGE RISK IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Стаття посвящена актуальним проблемам оцінки и управления валютными рисками в современных условиях функционирования банковских учреждений Украины. Подчеркивается важность понимания сущности банковских рисков, определение их влияния на деятельность банковской системы Украины, изучение чего может позволить их избежать или снизить уровень потерь. Исследования осуществлены на основе актуальных научных и статистических данных.

Ключевые слова: валютный риск, интервенции, валютные ограничения, банковская система, валютный рынок, хеджирование.

Borisenko D.S., Kushnir S.O. PROBLEMS OF EVALUATION AND MANAGEMENT OF FOREIGN EXCHANGE RISK IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The article is devoted to actual problems of the assessment and management of foreign exchange risk under current conditions of functioning of the banking institutions of Ukraine. The importance of understanding the essence of banking risks, determine their impact on the banking system of Ukraine, the study of which may allow them to avoid or reduce losses. Research carried out on the basis of current scientific and statistical data.

Keywords: currency risk, intervention, currency restrictions, the banking system, the foreign exchange market, hedging.

Постановка проблеми. Сутність банківської справи полягає в тому, що вона пов'язана з ризиками, які можуть бути спричинені різними обставинами та ситуаціями. Для того, щоб уникнути або хоча б знизити

втрати треба розуміти сутність банківських ризиків, правильно оцінювати їх та управляти ними.

Валютний ризик майже неможливо передбачити. Виникнення цього виду ризику спричиняють корот-

кострокові або довгострокові коливання валютних курсів. Будь-які фірми, підприємства чи установи, діяльність яких пов'язана з валютою, або які мають філії та представництва за кордоном, так чи інакше матимуть справу з валютними ризиками.

Діяльність банків на валютних ринках полягає в управлінні активами і пасивами в іноземній валюті, пов'язана з валютними ризиками (одним з елементів ринкового ризику), які виникають у зв'язку з використанням різних валют під час проведення банківських операцій [1].

Проблема валютних ризиків є достатньо складною. Не дивлячись на те, що цьому питанню присвячують увагу багато науковців, проблема ризиків не є до кінця вивченою. Можливо, така ситуація склалася через те, що майже всі наукові дослідження засновані на теорії. В них розглядаються такі розділи як класифікація ризиків, методи їх оцінки. Але навіть у сучасній літературі важко знайти ефективні методи управління ризиками, які можна було б застосувати до сучасної банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вже з 1980-х років проблеми управління валютними ризиками почали висвітлюватись у працях зарубіжних науковців. Значний внесок зробили такі вчені: Х. Марковіц, М. Міллер, Ф. Модельяні, М. Скоулз, А. Шарп з та ін.

Вітчизняні вчені також не залишили без уваги дане питання. Праці Примостки Л.О., Зінченка В.О., Балабанова І.Т., Гранатурова В.М., Івченко І.Ю., Вітлінського В.В., Хохлова Н.В., Сушки В.І., Василюшина Е.Н., Шамової І.В. та ін. присвячені проблемі валютних ризиків. Сьогодні, коли наука також не стоїть на місці, оцінка та управління валютними ризиками – необхідні складові у розвитку банківської системи, тому дане питання продовжує досліджуватись.

Постановка завдання. На основі вищевикладеного можна сформулювати мету дослідження, яке полягає у визначенні теоретико-методологічних основ виникнення валютних ризиків банківської системи, а також обґрунтування необхідності створення системи оцінки та управління валютними ризиками у банківській системі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на 01.11.2015 р. в Україні налічувалось 120 банків, які мають банківську ліцензію, з початку року ця цифра зменшилась на 43 одиниці. Основними учасниками валютного ринку є: Національний банк України, комерційні банки, валютні біржі, підприємства, що здійснюють зовнішньоторговельні операції, інвестиційні фонди, брокерські компанії; та набирає обертів безпосередня участь у валютних операціях приватних осіб. Банки є основними учасниками валютного ринку та здійснюють близько 70% загального обсягу валютних операцій як за рахунок та на користь клієнтів, так і самостійно за рахунок власних ресурсів.

Зважаючи на це банківські установи разом з Національним банком України являються основними центрами вивчення валютних ризиків.

Валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали [2].

Валютний ризик можна поділити на: ризик трансакції; ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик); економічний валютний ризик. Під валютним ризиком розуміють наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу

банку, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют.

Для того, щоб оцінити валютний ризик, треба визначити:

- вид іноземної валюти, за якою проводяться розрахунки;
- суму валют;
- тривалість періоду дії валютного ризику;
- вид валютних розрахунків.

Огляд валютного ринку за період лютий 2014 – жовтень 2015 показує, що діапазон валютних коливань проходив у коридорі курсів валют 8,60–28,52 гривень за 1 долар США, встановлених Національним Банком України (рис. 1). Аномальне знецінення гривні нанесло потрійний удар по економіці та населенню держави. На рисунку 1 наочно зображено, що станом на 14 грудня курс НБУ гривні до долара США перевищив позначку 23,50 гривень за 1 долар США. З точки зору технічного аналізу можна зазначити, що найближчим часом ціна буде консолідуватися поблизу даної позначки, але в перспективі наступного року продовження тренду вгору неминуче [4].

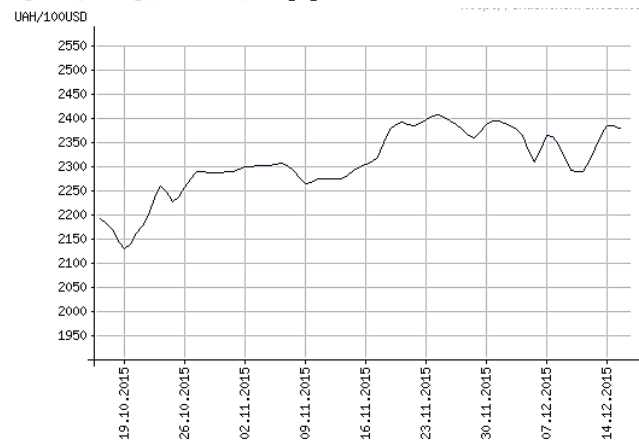

Рис. 1. Динаміка змін курсу НБУ USD/UAH за період жовтень 2015 р. – грудень 2015 р.

Загальний обсяг операцій із безготівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України (купівля та продаж у доларовому еквіваленті) за листопад 2015 року становив 11 923.2 млн. доларів США. Обсяг операцій з продажу безготівкової іноземної валюти клієнтами банків, які не є суб'єктами валютного ринку, становив 3 480.2 млн. доларів США. Обсяг операцій з купівлі іноземної валюти клієнтами банків, які не є суб'єктами валютного ринку, становив 3 456.6 млн. доларів США.

Досліджуючи основні тенденції валютного ринку України за листопад 2015 року, проаналізуємо інтервенції Національного банку України на міжбанківському валютному ринку України, так як вони є важливими важелями у регулюванні валютної політики, саме з їх допомогою можливо стабілізувати курс національної валюти – обмежити волатильність курсу валют. (табл. 1).

По суті, валютні інтервенції – валютні операції, що проводяться в межах короткострокового періоду, вони впливають на регулювання курсу в інтересах країни, а також на валютний курс, проте не впливають на процентну ставку, хоча інтервенції на підтримку валютного курсу вимагають достатніх валютних резервів.

Обсяг операцій із готівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України (купівля та продаж іноземної валюти за гривні в

Таблиця 1

Інтервенції Національного банку України на міжбанківському валютному ринку України за листопад 2015 р.

Назва	Купівля		Продаж	
	середньозважений курс гривні (за 100 одиниць валюти)	обсяг (млн. одиниць валюти)	середньозважений курс гривні (за 100 одиниць валюти)	обсяг (млн. одиниць валюти)
Усі валютні цінності в доларовому еквіваленті, зокрема:		9.5		143.1
долар США	2 298.2937	9.5	2364.0630	143.1
євро	–	–	–	–
інші валюти	–	–	–	–

доларовому еквіваленті) у листопаді 2015 р. становив 196.0 млн. доларів США, у тому числі:

– обсяг валюти, купленої банками в населення – 133.1 млн. доларів США;

– обсяг валюти, проданої населенню – 62.9 млн. доларів США. [4].

Для досягнення ефективності управління ризиками, а саме валютного ризику, необхідно передбачити наступні заходи:

1) розроблення та затвердження, відповідно до обраної банком форми корпоративного управління, політики та положення щодо управління валютним ризиком, а також періодичне їх переглядання;

2) механізм управління валютною позицією банку відповідно до затверджених політик та положень з валютних операцій та управління валютним ризиком;

3) форми звітності для спостережної ради, правління або профільних колегіальних органів банку щодо валютної позиції у розрізі валют на індивідуальній та сукупній основі;

4) використання різноманітних прийомів для зниження валютного ризику.

Департамент валютного регулювання і Департамент валютного контролю та ліцензування Національного банку України здійснюють управління валютними ризиками на основі певних обмежень для того, щоб створити більш чіткий та прозорий механізм контролю за валютними операціями банків.

На сьогоднішній день в Україні діють певні обмеження на валютні операції, та відповідно до Постанови № 863 від 4 грудня 2015 року, що стала заміною раніше прийнятої «антикризової» постанови НБУ № 581 від 3 вересня, діють такі обмеження:

– дозволені операції з продажу готівкової іноземної валюти або банківських металів одній особі в один операційний (робочий) день у сумі, що не перевищує в еквіваленті 3 000 гривень у межах однієї банківської установи;

– видачу (отримання) готівкових коштів в іноземній валюті або банківських металів з поточних і депозитних рахунків клієнтів через каси та банкомати в межах до 20 000 гривень на добу на одного клієнта в еквіваленті за офіційним курсом НБУ;

– надходження в іноземній валюті підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо НБУ, у розмірі 75%;

– Національний банк України здійснює моніторинг роботи уповноваженого банку з метою перевірки добросовісного характеру платежів за операціями клієнтів. З цією метою Національний банк України має право вимагати від банків призупинення проведення операцій, що мають підвищений ризик їх використання з протиправною метою, та отримувати документи, що підтверджують добросовісний характер здійснення таких операцій.;

– уповноважений банк до 18.00 поточного дня подає з використанням засобів Системи підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України Національного банку України розгорнуту заявку щодо загального обсягу обов'язкового продажу іноземної валюти, запланованого на наступний робочий день [5].

На нашу думку, дані обмеження мають частково і негативний вплив на банківську систему в цілому, оскільки стримують розвиток зв'язку з зовнішнім ринком, перешкоджають імпорту та експорту, ускладнюють товарообмін, викликають певний дисбаланс. Але сьогоднішня ситуація в Україні не дозволяє зняти ці обмеження, тому їх застосування є виправданим, тим паче, більшість суб'єктів господарювання звикли діяти в такому режимі.

Обмеження НБУ вплинули на те, що у листопаді поточного року загальна сума інтервенцій з продажу НБУ іноземної валюти міжбанківському валютному ринку перевищила обсяги придбання валюти. Продаж валюти на міжбанківському ринку за 9 грудня 2015 р. склав 267,1 млн. дол. США [6].

Та вже станом на 10 грудня 2015 р. показники валютного рівня знаходились на такому рівні (табл. 2):

Таблиця 2

Офіційний курс гривні до іноземних валют

100 Доларів США	2289.4918
100 Євро	2504.9330
10 Російських рублів	3.3085

Український валютний ринок починає запроваджувати деякі методи хеджування валютних ризиків, але низький рівень його розвитку стримує цей процес.

Серед основних методів хеджування валютних ризиків треба назвати такі: структурне збалансування активів, пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості, зміна термінів платежів, форвардні угоди, операції своп, опціонні угоди, фінансові ф'ючерси, кредитування та інвестування в іноземній валюті, реструктуризація валютної заборгованості, паралельні позички, лізинг, дисконтування вимог в іноземній валюті, використання валютних коштів, здійснення платежів за допомогою зростаючої валюти [7].

На наш погляд, хеджування валютних ризиків має позитивні риси: більш ефективне планування фінансової діяльності банківських установ, руху грошових потоків, а також можливість приймання обґрунтованих рішень на основі актуальних даних. Але також можна визначити і негативні наслідки. Так, хеджування не дозволяє чітко передбачити ризик та зміни, які він може викликати, а тим паче способи вирішення майбутніх проблем. Хеджування не здійснюється без затрат та вимагає визначеної суми коштів.

Тому визначення методу хеджування має враховувати специфіку діяльності кожного банку, аналіз недоліків та переваг, а також стратегічні вимоги банку.

Пропонуємо визначити методи хеджування валютних ризиків, враховуючи наступні фактори:

– типи валютних ризиків, що можуть виникнути у банку;

– можливі витрати або збитку, спричинені валютними ризиками;

– події на валютному ринку, які, можливо, викличуть зміни у банківській діяльності;

– доцільність страхування валютних ризиків у банківській системі.

За оцінками фахівців Національного банку цей комплекс заходів разом з уже запровадженими адміністративними обмеженнями на фоні деескалації військового конфлікту на сході країни та отримання коштів від міжнародних фінансових організацій дозволить зняти напругу на грошово-кредитному ринку, знизити волатильність обмінного курсу та сформулювати тенденцію на зниження інфляції до однознакового рівня в середньостроковій перспективі. Як тільки зазначені тенденції набудуть стійкого характеру та за наявності ознак макрофінансової стабілізації Національний банк України має намір поступово пом'якшувати грошово-кредитну політику та скасовувати запроваджені адміністративні обмеження [8].

Висновки з проведеного дослідження. Банківська сфера завжди стикається з ризиками, які треба враховувати, щоб не втрачати майбутнього прибутку. Тому, ми розуміємо, що хеджування являється саме одним із способів їх мінімізації. Недосконала законодавча база також стримує можливість хеджування ризиків. Та українська банківська система ще не досягла такого рівня розвитку, на якому було б цілковите розуміння того, для чого і як саме треба хеджувати ризики.

Як показує економічна ситуація країни, такого комплексу заходів недостатньо для забезпечення рівноваги на міжбанківському валютному ринку України. Від банків вимагається дотримання поставлених вимог та обмежень, систематичний

аналіз ризиків та розроблення пропозицій по вдосконаленню ризик-менеджменту.

Отже, оцінка та управління валютними ризиками в банківській системі – це процес, що дає можливість впливати на валютні операції банку. Для оцінювання та управління валютним ризиком треба мати досвід та володіти інформацією щодо лімітів ризику, правильно обирати інструменти мінімізації валютного ризику. Також застосування досвіду більш розвинених держав може допомогти в роботі щодо стабілізації економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шора О.Є. Методики оцінки валютних ризиків і встановлення та контролю лімітів відкритої валютної позиції в практичній діяльності комерційних банків України / О.Є. Шора // Наукові доповіді НАУ. — 2006. — Вип. 2 (3). — с. 1–8.
2. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України 15.03.2004 № 104. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
3. Finance.ua [Електронний ресурс]: Огляд валютного ринку в Україні за серпень 2015 року. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/357977/oglyad-valyutnogo-rynku-v-ukrayini-za-serpen-2015-roku>
4. Національний банк України [Електронний ресурс]: Основні тенденції валютного ринку України за листопад 2015 року. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=14701487
5. Правління Національного банку України [Електронний ресурс]: Постанова від 04.12.2015 № 863 Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-15>
6. Незалежний аудитор [Електронний ресурс]: Показники валютного ринку на 10 грудня 2015 р. — Режим доступу: <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/finansii/>
7. Коцовська Р.Р., Павлишин О.П., Хміль Л.М. Банківські операції: навч. посібн. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. — К.: УБС НБУ: Знання, 2010. — с. 390.
8. Національний банк України [Електронний ресурс]: Правління Національного банку України схвалило низку рішень для стабілізації грошово-кредитного ринку на основі рекомендацій Комітету з монетарної політики. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15111480